

ВПЛИВ ПРИЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД НА СТРУКТУРУ СУДОВИХ ОРГАНІВ В ЄВРОПІ

ДЖ. ЗАККАРОНІ
*докторант Центру європейського права
(Болонський університет, Італія)*

Безпосередні наслідки приєднання: Проект

Відправною точкою цього аналізу є варіант Проекту угоди про приєднання ЄС до ЄКПЛ (далі — Проект), опублікований 19 липня 2011 р. на веб-сайті Ради Європи¹. Це мав бути варіант Проекту, переданий для ратифікації. У Проекті йдеться про правові інструменти, які використовуватимуться для приєднання. Слід мати на увазі, що документ насамперед відповідає Протоколу про приєднання Європейського Союзу (далі — ЄС, Союз) до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод² (далі — Конвенція, ЄКПЛ), який міститься у Лісабонському договорі і Протоколі № 14 до ЄКПЛ³, котрий передбачає приєднання ЄС до ЄКПЛ. Обидва джерела передбачають, що приєднання не повинно порушувати компетенцію і природу ЄС і Європейського суду з прав людини (далі — Суд, ЄСПЛ).

Приєднання ЄС до ЄКПЛ вплине насамперед на юрисдикцію Суду Європейського Союзу (далі — Суд ЄС).

Одним словом юрисдикцію Суду ЄС можна визначити як *виключну*. Виключний характер юрисдикції Суду ЄС закріплений в установчих договорах, зокрема

¹ Проект був представлений у Керівному комітеті з прав людини Ради Європи (далі — РЄ), який підготував доповідь для Ради міністрів з метою оцінки наслідків приєднання Європейського Союзу до системи РЄ. Доповідь, опублікована 14 жовтня 2011 р., — останній офіційний документ, прийнятий стосовно приєднання ЄС до Конвенції. Процес, здається, сповільнюється через нещодавні труднощі, яких зазнала зона євро.

² Протокол стосовно статті 6 (2) Договору про Європейський Союз про приєднання Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в якості додатка до Лісабонського договору.

³ Стаття 17 Протоколу, яка змінює ст. 59 Конвенції, у тому числі фразу «Європейський Союз може приєднатися до цієї Конвенції».

в ст. 263 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі — ДФЄС), де зазначено, що винятково до компетенції Суду ЄС входить розгляд актів, прийнятих інститутами ЄС (ст. 263.1), дій, вчинених цими інститутами (ст. 263.2), а також дій, вчинених окремими фізичними та юридичними особами (ст. 263.4). Суд ЄС має вищу юрисдикцію, його рішення не підлягають оскарженню. Можна сказати, що Суд ЄС має «вищу владу», подібно багатьом національним конституційним судам. Це доволі спрощене порівняння, оскільки Суд ЄС має різні повноваження в рамках Союзу.

Основний ймовірний наслідок приєднання ЄС до Конвенції — позбавлення виключної юрисдикції Суду ЄС¹: чи будуть змінені повноваження Суду ЄС в будь-якому випадку? Відповіді на це питання немає. Взаємопов'язаність процесу делегування суверенних повноважень із судовим та інституційним плюралізмом підкреслює Н. Маккормік (*N. Mc Cormick*) [1]. Учений, здається, передбачає, що взаємодія між установами повинна ґрунтуватись не на суверенітеті, а на діалозі і взаємодії між державами (у цьому випадку, судами).

Шлях до інтеграції Суду ЄС в систему захисту прав людини, закріплену Конвенцією, ймовірно, буде довгим і важким [2]. Ще багато чого слід зробити. Тим не менше, можна стверджувати, що авторитет юрисдикції Суду ЄС не зменшиться внаслідок приєднання ЄС до Конвенції². Цю думку поділяє і Європейський парламент, зазначивши у резолюції про приєднання³, що відносини між двома судами не можуть ґрунтуватись на ієрархії, а повинні засновуватись на принципі спеціалізації.

Чи можлива спільна відповідальність? Процедура залучення співвідповідача

Процедура залучення співвідповідача вперше згадується у Переглянутому проекті, підготовленому Секретаріатом, про впровадження механізму залучення співвідповідача [3]. Нині ця процедура закріплена в ст. 3 Проекту про приєднання [4]. Члени Робочої групи Керівного комітету з прав людини (*CDDH*) досягли згоди стосовно формулювання статті під час останньої зустрічі, яка відбулась у червні 2011 р.⁴

Описана процедура має важливе значення для розуміння важливої ролі, яку відіграватимуть обидва суди після приєднання ЄС до Конвенції. Теорія спільної відповідальності може бути застосована в разі виконання рішення Суду ЄС, в якому Європейський суд з прав людини виявив порушення Конвенції або вимагає⁵, щоб Суд ЄС висловив свою позицію до винесення остаточного рішення Європейським судом з прав людини.

¹ Приєднання до ЄКПЛ передбачає визнання юрисдикції Європейського суду з прав людини, який матиме вирішальне слово з принципових питань права. Юрисдикція Суду ЄС не буде більше виключною.

² Скоріше, навпаки, про що йтиметься далі у статті.

³ Резолюція Європейського парламенту від 19 травня 2010 р.: «Європейський суд з прав людини слід розглядати не тільки як вишестоящий орган, а як спеціалізований суд, що здійснює зовнішній контроль за дотриманням Союзом своїх зобов'язань за міжнародним правом, що виникають внаслідок його приєднання до ЄКПЛ».

⁴ Восьме засідання Робочої групи Керівного комітету з прав людини — ЄС.

⁵ Стаття 3.6 Проекту.

Ця процедура застосовується тільки в разі, коли держава — член Союзу разом із ЄС визнається винною за вчинене порушення положень Конвенції. Це означає, що і держава-члена, і ЄС може притягатись до відповідальності за порушення Конвенції перед Європейським судом з прав людини. Метою ст. 3 Проекту є покласти край подвійному застосуванню:

1) встановити процедуру, яка застосовується у разі порушення державою-членом положень права Європейського Союзу і навпаки, про що йдеться у статтях 3.2, 3.3, 3.4;

2) спробувати закріпити взаємодію Суду ЄС та Європейського суду з прав людини (див., зокрема, ст. 3.6), встановити випадки, в яких Суд ЄС повинен винести попереднє рішення у справі, яку розглядає.

Механізм, передбачений у статтях 3.2, 3.3, 3.4, спрямований на врегулювання трьох різних випадків спільної відповідальності, які розглядатимуться детальніше далі.

Повідомлення про порушення передається державі-члену: розсуд Суду

У випадку, коли заява адресована державі — члену ЄС, яка також є Високою Договірною Стороною Конвенції, ЄС може мати статус співвідповідача. Європейський Союз може стати співвідповідачем відповідно до формулювання ст. 3.2:

«Якщо виявиться, що такі заяви ставлять під сумнів відповідність положенням Конвенції прав, які надаються згідно з правом Європейського Союзу (1), зокрема, у випадку, коли порушення можна було б уникнути, ігноруючи зобов'язання за правом Європейського Союзу (2)».

Доволі багатозначне формулювання. Воно створює низку проблем, які слід вирішити, щоб зрозуміти, коли Європейський Союз може отримати статус співвідповідача.

Першою умовою є відповідність положень права Європейського Союзу Конвенції. Як наслідок, відповідальність ЄС, здається, виникає у великій кількості випадків, як це зрозуміло зі слів «*положення європейського права*» (1). Відповідно до ст. 288 ДФЄС до правових актів ЄС належать регламенти, директиви, рішення (котрі мають обов'язкову юридичну силу), рекомендації та думки (які не мають обов'язкової юридичної сили). Вказані правові акти повинні розглядатися спільно з установчими договорами, які мають вищу юридичну силу (*par excellence*) і формують європейське право, про котре йдеться у ст. 3.2 Проекту. Це, здається, широке визначення відповідальності ЄС. У зв'язку з цим слід проаналізувати, яким чином пов'язані порушення і акт ЄС, який суперечить положенням Конвенції. Згідно з вказаною другою умовою (2) ЄС несе відповідальність за порушення разом із державами-членами тільки у разі, коли держава-член не володіє свободою дій у застосуванні або реалізації положень права ЄС.

Вказана друга умова покладає на держави-члени загальний обов'язок тлумачення права ЄС відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод із тим, щоб залучити ЄС у якості співвідповідача.

Держави-члени не можуть покладатися на припущення стосовно того, що якщо порушення ґрунтується на застосуванні положень права ЄС, то Євро-

пейський Союз завжди виступатиме в якості співвідповідача: держави повинні продемонструвати дуже малий вплив на дію акта ЄС. Держави-члени можуть уникнути цієї перевірки тільки тоді, коли вони не користуються свободою дій у реалізації положень права ЄС. Тільки застосування регламентів і рішень, здається, відповідає цій умові (разом із положеннями договорів), оскільки вони мають пряму дію¹, і, отже, не залишають свободи дій національним законодавчим органам. І навпаки, ЄС виступатиме у якості співвідповідача тільки якщо держави-члени зобов'язані діяти відповідно до права ЄС. Проте ЄС не буде співвідповідачем у випадку, коли держави-члени користуються певною свободою дій. Буквальне тлумачення цієї статті призводить до того, що держави-члени завжди несуть відповідальність за порушення, яке безпосередньо ґрунтується на праві ЄС, коли вони мають можливість реалізації положень права ЄС по-різному, а саме відповідно до Конвенції. На держави-члени, як виявляється, покладаються функції контролю відповідності права ЄС положенням Конвенції. Таким чином, на держави покладається загальний обов'язок реалізації положень директив, орієнтуючись на положення ЄКПЛ (а також думки та рекомендації)² [5]. Однак, це відповідає умові, встановленій у ст. 3.3, згідно з якою держава-член може виступати в якості співвідповідача, коли повідомлення про порушення спрямоване проти ЄС.

Процедуру залучення співвідповідача, описану в ст. 3.2, можна було б використовувати і раніше, тільки у справі *Bosphorus* [6], коли порушення було виявлено із безпосереднього застосування положень регламенту ЄС. При вирішенні справи *MSS v. Belgium and Greece* Європейський суд з прав людини вирішив застосувати вказану процедуру [7]. У рішенні у цій справі Суд визнав порушення прав людини, закріплених у Конвенції, у застосуванні державами — членами ЄС положень Дублінського регламенту стосовно осіб, які шукають притулку [8].

Повідомлення про порушення, направлене ЄС

У статті 3.3 Проекту йдеться про спільну відповідальність держав-членів. Ставиться під сумнів відповідальність держав-членів тільки у випадку, коли розглядається сумісність положень установчих договорів і положень Конвенції. Здається, важко, якщо не неможливо, виявити положення установчих договорів, які не відповідають положенням про права людини. В установчих договорах чітко вказано, зокрема, у преамбулі до Лісабонського договору³, що ЄС дотримується прав людини. Однак, ст. 3.2 стосується не тільки установчих договорів, але й «інших положень, які мають однакову юридичну силу відповідно до вказаних докумен-

¹ Стаття 288 ДФЄС.

² Аналогічні зауваження можна зробити стосовно комітології. Комітети, до складу яких входять експерти від держав, відіграють важливу роль у процесі імплементації Комісією. Вони наділені делегованими повноваженнями та компетенцією у сфері імплементації згідно зі статтями 290 і 291 ДФЄС. Процедура їх діяльності закріплена в новому регламенті стосовно комітології. Розгляд комітології як прояву національних урядів може бути пов'язаний із зобов'язанням здійснювати тлумачення актів відповідно до положень Конвенції. Для пояснення комітології і процедури див. [5].

³ Права людини закріплені у преамбулі всіх установчих договорів ЄС від Маастрихтського договору (1993 р.). Починаючи з Амстердамського договору (1997 р.), ст. 6 Договору про Європейський Союз забезпечує правову підставу захисту прав людини.

тіє». Згідно зі ст. 6 Договору про Європейський Союз Хартія основних прав має таку саму юридичну силу, що й установчі договори. Інші документи, які мають таку саму юридичну силу, — це договори про приєднання держав, котрі містять умови приєднання до Європейського Союзу. Гарним прикладом важливості цієї статті є рішення у справі *Matthews* [9]¹, в якому було порушено питання стосовно статусу Договору про приєднання Великої Британії до ЄС, який має таку саму юридичну силу, що й установчі договори. Цей приклад дає можливість зрозуміти зміст ст. 3.3: звернення до держави-члена виступити в якості співвідповідача застосовується в крайньому випадку порушення Конвенції, наприклад, у разі застережень, які робляться за допомогою правових актів, які мають таку саму юридичну силу, що й установчі договори. Таке тлумачення зміцнює статус Конвенції як мінімального і унікального стандарту ЄС у сфері захисту основних прав.

Друга умова, встановлена у ст. 3.3, повторює формулювання п. 2. Вона стоюється відсутності свободи дій з боку ЄС, який має поважати зобов'язання, що впливають із міжнародних договорів. Можна стверджувати, що обов'язок здійснювати тлумачення установчих договорів з огляду на положення ЄКПЛ², закріплений у ст. 3.2, покладається і в цьому випадку.

Повідомлення про порушення, адресоване державі-члену і ЄС

У цьому випадку Проект визначає лише, що умови участі в якості співвідповідача такі самі, що й містяться в пунктах 2 і 3 ст. 3. Формулювання, як і раніше, є доволі заплутаним, тому що йдеться про те, що статус сторони може бути змінений із відповідача на співвідповідача. Здається, легко стверджувати, що існує повна відповідність між цими поняттями. Досить сказати, що зміст є тим самим. Стати співвідповідачем означає виступити стороною в Суді. І Європейський Союз, і держава-член може бути визнаний винним у порушенні.

Роль Європейського суду з прав людини в процедурі залучення співвідповідача

Сторона не може автоматично стати співвідповідачем при розгляді справи в Європейському суді з прав людини, навіть за виконання умов, зазначених у пунктах 2 і 3. Рішення приймається Європейським судом з прав людини відповідно до п. 5 ст. 3 Проекту. Проте формулювання статті не дає чіткої відповіді на питання стосовно того, хто має право ініціативи виступити в якості співвідповідача.

Висока Договірنا Сторона може стати співвідповідачем лише з власної ініціативи та за рішенням Суду.

Сполучник «та» можна тлумачити двома способами:

— перший спосіб тлумачення полягає у тому, що Висока Договірنا Сторона стане стороною спору лише з власної ініціативи. Після отримання такого клопотання Суд приймає відповідне рішення;

— другий спосіб тлумачення полягає у розумінні сполучника «та» в якості протиставлення «але». У цьому разі Суд може взяти на себе ініціативу оголо-

¹ Рішення у справі *Matthews v. United Kingdom* має важливе значення для встановлення взаємодії двох судів, оскільки це була перша справа, в якій ЄС було визнано винним в серйозному порушенні ЄКПЛ.

² Можна стверджувати, що таке тлумачення здійснювалось і раніше, див. рішення у справі *Jhonston-ERT*, в якому Суд ЄС підкреслює особливу роль ЄСПЛ у тлумаченні права ЄС.

шення Високої Договірної Сторони співвідповідачем за умови виконання вимог пунктів 2 і 3.

Надання ст. 3.5 першого або другого значення матиме доволі різні наслідки. Застосування першого тлумачення означає, що право ініціативи належить державі-члену, і єдиний спосіб стати співвідповідачем — це подати офіційне клопотання до Європейського суду з прав людини. Цей варіант може порушити сферу дії цієї статті, тому що держава-член/Висока Договірна Сторона братиме участь у розгляді тільки за власним бажанням, а ефективність процедури залучення співвідповідача буде зменшена. Другий спосіб тлумачення більш узгоджується з метою статті і сферою дії угоди, тому що надає право ініціативи як Високій Договірній Стороні, так і Європейському суду з прав людини. Очевидно, що це найкраще рішення, оскільки навіть якщо Висока Договірна Сторона не бажає брати участь у спорі, Європейський суд з прав людини може оголосити її співвідповідачем. Якщо Суд визнає правильним другий спосіб тлумачення, то можна стверджувати, що жодні переваги не надаються ЄС. Проте у пояснювальній доповіді наприкінці Проекту абсолютно чітко робиться наголос на першому способі тлумачення. Зазначено так¹:

«Жодна Висока Договірна Сторона не може бути примушена проти власної волі стати співвідповідачем. Це відображає той факт, що первинна заява не була спрямована проти потенційного співвідповідача, і що жодна Висока Договірна Сторона не може бути примушена стати стороною у справі, де вона не згадувалась у первинній заяві».

Ця офіційна позиція здатна підірвати ефективність процедури. Здається, важко, якщо не неможливо, змусити ЄС/державу-члена виступити стороною у Суді. Якщо, навпаки, дивитись на політичний аспект питання, то очевидним є те, що менш небезпечним є врахування такого «аварійного виходу», як цей. Припускаючи, що мета Проекту полягає у вирішенні питання спільної відповідальності, залишаючи право прийняти остаточне рішення про спільну відповідальність державі-члену/Високій Договірній Стороні, ефективність цієї процедури ставиться під сумнів.

Процедура залучення співвідповідача, описана в цих статтях, здається, не передбачає принципу *еквівалентного захисту* [10], про який йшлося у рішенні в справі *Bosphorus*. Ця процедура чітко передбачає скасування попередньої системи, яка ґрунтується на презумпції відповідності положенням Конвенції, коли держава-член/Висока Договірна Сторона діє під захистом права ЄС.

Попередні рішення

Це ще один цікавий результат взаємодії двох судів. Роль, яку відіграє Суд ЄС, описана в п. 6 ст. 3, встановлює, що у випадку, коли Суд ЄС ще не дав оцінку відповідності акта Європейського Союзу положенням Конвенції, слід надати час Суду для того, щоб зробити таку оцінку. Це положення чітко вказує на те, що якщо Суд ЄС не мав можливості винести попереднє рішення у справі, Європейський суд з прав людини може дозволити Суду ЄС зробити це.

¹ Пункт 47 Пояснювальної доповіді до тексту Проекту.

Ця стаття має низку наслідків.

Вичерпання внутрішніх засобів правового захисту. Це виключає можливість того, що справа може розглядатись Європейським судом з прав людини без попереднього її розгляду в Суді ЄС. У той же час, для Суду ЄС цей факт свідчить про те, що навіть якщо національний суд відмовляється надавати Суду ЄС можливість висловити свою позицію із зазначеного питання, то, перш ніж справа буде передана Європейському суду з прав людини, Суд ЄС матиме таку можливість.

Стаття офіційно наділяє Суд ЄС компетенцією ухвалювати рішення про відповідність акта ЄС Конвенції, відводячи Суду ЄС офіційну і активну роль у здійсненні юрисдикції Ради Європи у сфері прав людини. Суд ЄС став свого роду «Європейським судом з прав людини першої інстанції», якому офіційно доручено здійснювати тлумачення Хартії і Конвенції. Це має значно зменшити вірогідність виникнення спорів між Судом ЄС і Європейським судом з прав людини. Маючи можливість першим висловити свою позицію, Суд ЄС може ухвалити попереднє рішення з урахуванням прецедентного права Європейського суду з прав людини. Але Суд ЄС також може зайняти позицію, яка заперечує порушення. У цьому випадку буде неможливо уникнути зіткнення підходів двох судів.

На Суд ЄС покладається більшою мірою зобов'язання здійснювати тлумачення права ЄС у світлі Конвенції (і Хартії). Беручи до уваги всі обмеження, що встановлюються цими документами¹, здійснення тлумачення права ЄС без урахування глибоких відмінностей у застосуванні основних прав на всій території Союзу буде неможливим після приєднання ЄС до Конвенції. Оскільки основні права є значною сферою регулювання ЄС, застосування цих прав у світлі Конвенції означає, що на Суд ЄС поширюються ті ж обмеження, що й на Європейський суд з прав людини, а саме *доктрина свободи розсуду*.

Призначення Європейським Союзом суддів Європейського суду з прав людини

Європейський Союз братиме участь у виборах суддів Європейського суду з прав людини. Число представників Європейського парламенту, які беруть участь, буде максимально допустиме для Високої Договірної Сторони відповідно до Статуту Ради Європи. Згідно з цією статтею ЄС матиме можливість впливати на обрання суддів.

Все вказане має особливе значення при аналізі відносин між двома судами [11]. Зрозуміло, що робоча група намагається покласти край суперечкам, визнаючи за першим (Суд ЄС) офіційну роль у забезпеченні прав людини, і надаючи другому (ЄСПЛ) юрисдикцію у сфері основних прав в рамках ЄС. Суд ЄС має висловити свою позицію у короткий строк до винесення рішення Європейським судом з прав людини. Це сприятиме діалогу та взаємодії між судами [12–15], але, з другого боку, ймовірно, збільшить вірогідність зіткнень між судами.

Навіть якщо Проект не є останнім словом у вирішенні питання взаємодії двох судів, він забезпечує, принаймні, проведення переговорів, яким, здається, судилося остаточно скасувати підхід, закріплений у рішенні у справі *Bosphorus*.

¹ Конституційні традиції держав-членів закріплені в ст. 6 Договору про Європейський Союз, статтях 51 і 52.4 Хартії. Горизонтальні положення Хартії, що обмежують її дію у відносинах між державою та окремими особами, містяться в статтях 51 і 53 Хартії.

**Непрямі наслідки приєднання:
наділення Суду ЄС конституційними характеристиками**

Приєднання, як зазначає Ф. Джейкобс (*F. Jacobs*) [16], має величезне символічне значення для Європейського Союзу. Суд ЄС, визнаючи юрисдикцію ЄСПЛ, може відігравати важливу роль у багаторівневій системі захисту основних прав у Європі. І це показує, що Проект матиме важливе значення для врегулювання спірних відносин між двома судами та для підвищення рівня захисту основних прав у Європі. Але великий вплив на юрисдикційну структуру Європи матиме той факт, що приєднання ЄС до Конвенції означатиме формування нового конституційного суду¹ [17, 282–302], Суду ЄС.

Конституційний характер (або природа) Суду ЄС

Наведені вище міркування щодо Проекту і взаємодії судів можуть свідчити про конституційний характер (або природу) Суду ЄС. Розглядати Суд ЄС в якості конституційного суду тільки внаслідок приєднання до ЄКПЛ передчасно. Проте існує низка чинників, які показують, що Суд ЄС почав виконувати повноваження конституційного суду, про що свідчить таке:

1) обов'язкова сила Хартії після набуття чинності Лісабонським договором [18] забезпечує можливість дотримання прав людини в межах, встановлених ст. 6 Договору про Європейський Союз і статтями 51 і 53 Хартії;

2) рішення у справі *Bosphorus* дало можливість досягти згоди між судами у питанні обов'язкової сили Хартії без ризику (для Суду ЄС) бути заплутаним в рішення типу *Matthews*;

3) підвищення законності² внаслідок здійснення перегляду справи ЄСПЛ після приєднання ЄС до Конвенції зменшить супротив національних конституційних судів;

4) останні рішення Суду ЄС.

Перше положення глибоко вивчалось низкою вчених [19, 945–994]. Хартія є потужним інструментом, і, як зазначив П. Екхаут (*P. Eeckhout*) у 2002 р. (задовго до того, як Хартії було надано обов'язкової сили), вона містить великий перелік соціальних прав [19, 945–994], які мають дотримуватись, а нині втілюються в життя Судом ЄС. Однак було закріплено два значимі горизонтальні положення з метою обмеження дії положень Хартії на вертикальні відносини, які встановлюються між громадянами та інститутами. Не можна забувати, що навіть якщо Суд ЄС діє, від самого створення Союзу, відповідно до принципу делегування повноважень³, це не завадило йому створити конституційний порядок ЄС, що

¹ Дискусія про розгляд Суду ЄС в якості конституційного суду (що свідчить про наявність в Європі конституції) не починається із публікації у 1995 р. праці Д. Грімма (*D. Grimm*) «Чи потрібна Європі конституція?» («*Does Europe Need a Constitution?*»). Це не було спробою продемонструвати, що відтепер Суд ЄС є конституційним судом. Ідея полягає в тому, що Суд ЄС має конституційну природу, а приєднання ЄС до Конвенції сприятиме її розвитку.

² Одним із найсуворіших критиків системи захисту основних прав у ЄС виступив Конституційний суд Німеччини (*BVG*), стверджуючи про відсутність її легітимності, враховуючи, що вся система ґрунтується на судовому примусі та статусі суду.

³ Принцип наділення повноваженнями належить до конституційних принципів ЄС. Він походить із німецької конституційної традиції і нині закріплений у ст. 5 ДФЄС. Згідно з цим принципом Союз не повинен діяти за межами повноважень, наданих відповідно до установчих договорів.

розширив повноваження, встановлені першими установчими договорами, задовго до того, як були внесені відповідні зміни. Що заважає Суду ЄС діяти таким самим чином стосовно Хартії?

Четвертий аргумент, який стосується останніх зрушень у прецедентному праві Суду ЄС, виявився найбільш цікавим. Він стосується того факту, що Суд ЄС застосовує положення Хартії в різних випадках, розглядаючи її в якості орієнтира, наближеного до фундаментальних прав Конституції. Серед прецедентів можна виокремити дві групи судових рішень: до першої належать рішення, в яких Суд ЄС ухвалив скасування частини європейського законодавства, несумісного з основними правами, закріпленими в Хартії. До другої групи належать рішення, які закріплюють новий підхід до прав людини.

Менш ніж за один рік з моменту проголошення обов'язкової юридичної сили Хартії, в рішенні у справі *Schecke* [20] Суд ЄС перевіряв відповідність положень Регламенту про конфіденційність (Регламент 2008/256 і Директива 95/46) основним правам, скасувавши дві статті, несумісні з положеннями Хартії. Але, враховуючи ухвалене рішення у справі *Bosphorus* і майбутнє приєднання ЄС до Конвенції, Суд ЄС висловив свою позицію з меншою впевненістю у панування основних прав.

Рішення у справі *Schecke* було підтверджено Судом ЄС у рішенні у справі *Association Belge de Consommateurs* [21] стосовно страхових премій. Деякі страхові компанії оцінюють, що за певних умов жінкам платять менше, ніж чоловікам, спираючись на відхилення, передбачені Директивою 2004/113 ЄС. Суд ЄС визнав положення, яке стосується відступів від загального правила, порушенням принципу недискримінації. Зазначені дії Суду ЄС можна порівняти з діяльністю національних конституційних судів.

Нещодавно у рішенні у справі *Samba Diouf* [22] Суд перевіряв відповідність ст. 39 Директиви стосовно надання притулку (Директива 2005/85 ЄС) ст. 47 Хартії. Це ще один цікавий приклад, коли Суд ЄС діє як конституційний суд.

Друга група рішень характеризується застосуванням нового підходу до основних прав. У світлі реалізації чотирьох вказаних факторів Суд ЄС розглядав основні права, менше звертаючись до практики Європейського суду з прав людини. Конвенція, за словами Суду ЄС¹, є мінімальним стандартом захисту основних прав, але ніщо не заважає Союзу надавати ширший захист². У цьому випадку Суд, здається, виконує положення стосовно ширшого захисту прав. Це важливий знак, тому що Суд ЄС використовує Конвенцію як мінімальний стандарт, але й забезпечує захист більш високих стандартів, закріплених у Хартії. Такі дії, знову ж, подібні до діяльності національних конституційних судів, які, почавши з мінімального стандарту захисту прав, встановленого Конвенцією, дотримуються вимог захисту, що містяться в національних конституціях.

¹ Орієнтоване на ЄСПЛ тлумачення було зроблено після винесення так званих рішень *Jhonston*: справа 222/84 *Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary* [25], справа 260/89 *Hubert Wachauf v. Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* [26], справа 260/89 *Elliniki Radiophonia Tileorassi AE and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v. Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas and Nicolaos Avdellas and others* [27]. Рішення *Jhonston* — перше, в якому Суд ЄС цитує положення Конвенції та визнає особливу її важливість. У рішенні у справах *Wachauf* і *ERT* Суд ЄС підтвердив намір здійснювати тлумачення права ЄС відповідно до Конвенції, без явного визнання її обов'язкової сили.

² Стаття 52.3 Хартії, підтверджена рішенням Суду ЄС у справі *C 400/10 McB* [28].

Гарним прикладом із цієї групи рішень є справа *DEB* [23]. Ця справа стосується реалізації положень Директиви про правову допомогу [24], що були не надто вдало перенесені в законодавство Німеччини. Заявником виступала енергетична компанія, яка не могла скористатись послугами адвоката внаслідок витрат через неправильну транспозицію положень іншої Директиви про доступ до газового ринку. Як наслідок, *DEB* звернулася по правову допомогу, але їй було відмовлено, тому що законодавство Німеччини дозволяє юридичним особам скористатись правовою допомогою тільки у випадку, коли, не маючи достатніх ресурсів, неможливість захистити дії суперечила б інтересам суспільства¹. Згідно з позицією Суду ЄС неправильне виконання положень Директиви 2003/08/ЄС суперечить ст. 47 Хартії. Суд ЄС цитує безпосередньо рішення Європейського суду з прав людини. Зокрема, у рішеннях Європейського суду з прав людини зазначено, що юридичні особи, в принципі, мають право на юридичну допомогу, але це право надається з огляду на всі обставини справи². Суд ЄС, вслід за Європейським судом з прав людини, постановив, що не виключає можливість звернення юридичних осіб по правову допомогу, але національні суди мають оцінити, чи справді існуюча перешкода в отриманні допомоги порушує саму суть права на доступ до правосуддя. Це тлумачення, здається, є навіть ширшим, ніж тлумачення Європейського суду з прав людини, який визнав право на отримання правової допомоги лише за некомерційними юридичними особами.

У рішенні у справі *McB* закріплено той же підхід, що й у справі *DEB*. У вказаній справі йдеться про право опіки над дитиною, сином неодруженої пари. Після народження дитини мати, користуючись свободою пересування і громадянськими правами, переїхала в іншу державу—члена ЄС. Регламент 2201/2003 виключає право біологічного батька дитини отримати опіку над сином без рішення національного суду. Батько звернувся до суду, щоб повернути опіку над сином, але термін оскарження рішення завершився. Національний суд звернувся до Суду ЄС із проханням встановити, чи відповідає тлумачення положень Регламенту 2201/2003, зроблене національним законодавцем, ст. 7 Хартії, яка закріплює право на повагу приватного і сімейного життя. В аналогічній справі Європейський суд з прав людини вирішив, що становище біологічного батька було дискримінаційним. Суд ЄС не дотримався підходу, закріпленого Європейським судом з прав людини. Беручи до уваги ст. 52.1 Хартії, Суд постановив, що визнання права батька було б несумісним із правами і свободами матері дитини. Суд, розглянувши обмеження, що накладаються Хартією, вирішив встановити рівновагу та захистити права матері. У цій справі Суд ЄС відійшов від підходу Європейського суду з прав людини, показуючи певний ступінь незалежності від ЄСПЛ. Ця справа становить інтерес ще й тому, що її можна вважати ще одним можливим зіткнення між різними підходами Суду ЄС і Європейського суду з прав людини у одній справі.

¹ Стаття 116.2 Цивільно-процесуального кодексу Німеччини.

² У справі *VP Diffusion Sarl v. France* [29] ЄСПЛ провів розмежування між комерційними і некомерційними компаніями.

Відмінне вирішення справи, до якого прийшов Суд ЄС, відображає його меншу зацікавленість у практиці Європейського суду з прав людини. У рішенні відтворюється еволюція захисту основних прав, породжена чотирма перерахованими факторами. Можливо, це свідчить про намір Суду ЄС створити власний стандарт захисту основних прав, який ґрунтується на відповідності положенням Конвенції. У будь-якому разі, після приєднання подібні ситуації належним чином розглядатиме Європейський суд з прав людини.

Рішення у двох нещодавніх справах вказують на те, що Суд ЄС має намір дотримуватись такого підходу. Перша справа *European Air Transport* стосувалась дозволів на посадку для нового типу літаків в європейських аеропортах. Шум двигунів літака, здається, перевищував межі, встановлювані в Директиві про запровадження в аеропортах ЄС експлуатаційних обмежень, пов'язаних із шумом. На думку *AG Villalon*, дозвіл на посадку не слід надавати на тій підставі, що захист від шумового забруднення є фундаментальним правом, закріпленим в Хартії. Як було зазначено *AG Villalon*, це право ґрунтується на ст. 7 Хартії, а також ст. 8 Конвенції. *AG Villalon* також було згадано ст. 52.3 Хартії та вказано на високий ступінь захисту основних прав, наданих ЄС.

AG Villalon вимагає захисту основних прав, які не закріплені явно в Хартії, вказуючи на стандарт захисту основних прав більш високий, ніж передбачений Конвенцією. Суд ЄС у рішенні волів би уникнути відповіді і вирішити справу без розгляду основних прав.

Круз Вільлалон (*Cruz Villalon*) надав проект позиції *AG*, яка раніше висловлювалася у справі *Scarlet*, стосовно того, що системи контролю встановлюється над Інтернет-провайдерами (Інтернет-центрами) для уникнення незаконного завантаження матеріалів, що може порушити авторське право. *AG* запропонувало підхід, згідно з яким таємниця інформації має переважати, визнаючи при цьому, що Суд ЄС може застосовувати ст. 52.1 з метою захисту прав інтелектуальної власності. У цій справі Судом ЄС було винесене одне з найважливіших рішень за останній час, в якому було підтримано право на свободу інформації, а не право інтелектуальної власності. Це хороший приклад встановлення рівноваги між економічною свободою (в цьому випадку, закріпленою у Хартії) та основними правами¹ і прийом², притаманний національним конституційним судам. В обох справах обґрунтування Суду ЄС свідчать про те, що Європейський Союз розробляє власний стандарт захисту основних прав.

Перераховані судові рішення значно зміцнили позиції Суду ЄС в якості суду, здатного перевірити відповідність актів інститутів положенням Конвенції (на наднаціональному рівні) та Хартії (на внутрішньому рівні), діючого як власне конституційний суд. Друга група рішень, зокрема, показує, що Суд ЄС розвиває «власний» підхід до питання прав людини, після періоду враху-

¹ Це не той випадок, коли рівновага прав є типовим прийомом для конституційних судів. Він доволі сильно відрізняється від інших методів, таких як свобода розсуду, який використовує Європейський суд з прав людини.

² Але також див. рішення у справах *Omega* [32] і *Schmidtberger* [33], де розглядалось питання про вільне пересування осіб та основні права. У вказаних справах Суд ЄС йде ще далі, ніж просто встановлення балансу між захистом інтелектуальної власності (ст. 14 Хартії) і свободою інформації (ст. 7).

вання рішень Європейського суду з прав людини, який почався з ухвалення рішення у справі *Matthews*. Ця точка зору, здається, підтверджує появу координованого конституційного порядку [30, 511–550], в рамках якого судовий перегляд обома судами відіграватиме провідну роль у консолідації європейського правопорядку та у зміцненні захисту прав людини [31, 115–118]. Крім того, після приєднання Європейського Союзу до Конвенції Суд ЄС розглядатиметься як й інші верховні суди Європи, зміцнюючи ідею європейського конституційного суду.

Визнання конституційного статусу ЄСПЛ має важливий наслідок: встановлюється його (майже) виняткова роль у забезпеченні дотримання прав людини в Європі.

Чи є судовий перегляд вирішенням питання захисту основних прав?

Із набуттям чинності Проект стане одним із найважливіших документів у цій сфері. Він має вирішальне значення для встановлення комплексного і послідовного правопорядку на всій території Європи і є поворотним пунктом для майбутнього. Стиль викладу положень Проекту передбачає, що переважна частина роботи буде покладена на плечі судів. Це дає підстави для роздумів стосовно характеру захисту прав людини в Європі¹ [32; 33; 34, 551–577].

Основним у Проекті є процедура залучення співвідповідача, закріплена з метою налагодження взаємодії двох судів. Це підсилює забезпечення судового перегляду дотримання основних прав. Статті 4, 5, 6 Проекту пропонують різні засоби судового перегляду Європейським судом з прав людини². Стаття 7 стосується участі ЄС у роботі Комітету міністрів, на який покладається обов'язок забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини. П'ять із десяти статей Проекту спрямовані на підвищення рівня судового розгляду Судом ЄС — Європейським судом з прав людини. Судам відводиться провідна роль у процесі інтеграції Європи³. Але такий керований судами процес захисту основних прав руйнує роль судового перегляду в дотриманні прав людини. Армін фон Богданді уточнив, що без існування судового розгляду неможливо забезпечити повагу прав людини. Але, з другого боку, не можна забувати, що судді не політики. «Недостатня» демократична легітимність судової влади загалом може спричинити, як у випадку Суду ЄС, дефіцит демократії інститутів ЄС, який ще далеко не повністю усунений.

¹ Серед усіх А. фон Богданді (*A. von Bogdandy*) [34] і Дж. Вейлер (*J. Weiler*) [35] пропонують найкращі ідеї, зокрема, Дж. Вейлер запропонував здійснювати захист прав людини шляхом прийняття політичних рішень: створення реальної компетенції у сфері прав людини. Армін фон Богданді підкреслив центральну роль судів. Це та сама ситуація: демократія проти судового нагляду. Проект робочої групи виражає чітку позицію у цій дискусії. Приєднання спричинить виникнення ще більшої кількості спорів стосовно визнання за ЄС статусу організації з прав людини порівняно із ситуацією, яка виникла після винесення рішення у справі *Kadi* (для аналізу наслідків ухвалення рішення у цій справі див. [36]).

² Стаття 4 Проекту називається «Спори між сторонами», ст. 5 «Тлумачення статей 35 і 55 Конвенції», ст. 6 «Обрання суддів». Всі ці статті стосуються процедурних питань, які розглядаються Європейським судом з прав людини, крім ст. 6.

³ Цілком зрозуміло, що приєднання посилить зв'язок між двома найбільш важливими європейськими судами, ведучи Європу до епохи збільшення впливу судів.

Проект має очевидну загрозу спричинення дисбалансу у сфері захисту основних прав за допомогою судових засобів, оскільки він занадто багато уваги приділяє судовій структурі, а не характеру взаємодії між Радою Європи та ЄС. У ЄС ще дуже мало досвіду у сфері забезпечення основних прав, а Рада Європи переважно формує м'яке право.

Очевидно, що це не свідчить про зниження рівня судового захисту. Більш політично орієнтований підхід може бути ефективнішим. Вищий рівень залучення держав до процесу прийняття рішень щодо захисту прав людини міг би стати потужним засобом для перевірки існування європейського чи національного консенсусу щодо тлумачення прав людини.

У процесі забезпечення основних прав у рамках судового розгляду слід уникати того, щоб судді вищих європейських судів використовували свою владу, щоб зайняти місце національного законодавця, намагаючись досягти консенсусу, необхідного для узгодження спірних підходів (наприклад, у складному питанні недискримінації, наданні прав компаніям або у створенні нових категорій прав) за допомогою винесення судових рішень. Цей великий обсяг повноважень має бути розумно використаний для того, щоб забезпечити зближення держав та інститутів Європи. Мабуть, найкращим рішенням може бути дотримання доктрини свободи розсуду у сфері основних прав в рамках ЄС. Обережний підхід, характерний для цієї доктрини, може розглядатися як заміна демократичної легітимності національних парламентів у найбільш складних питаннях.

Два ключових положення стосовно вирішення проблеми захисту прав людини в Європі

Метою цієї статті було пояснити вплив Проекту на юрисдикційну структуру ЄС. Як видно, Проект надає обом судам значний обсяг «перехресних повноважень». Ці повноваження слід використовувати розумно, без зловживань. У цьому сенсі можна запропонувати два ключових положення, які слід використовувати як засоби забезпечення узгодженості захисту основних прав у Європі.

Перше положення: встановлення діалогу між судами.

Після приєднання вирішальне значення матиме сприяння налагодженню судового діалогу, який обидва суди підтримують за традицією вже більше 25 років, з моменту винесення рішення *Jhonston*. Чезаре Романо (*Cesare Romano*), описуючи взаємодію між двома судами, говорив так про цей діалог: узгоджена робота судів (*jurisprudential teamwork*). Обидва суди проводять діяльність, спрямовану на утвердження прав людини, які є наріжним каменем неписаної конституції Європи. У рішенні у справі *DEB v. Federal Republic of Germany* Суд ЄС узагальнив прецеденти, в яких цитуються положення Конвенції. Це вражаюча кількість справ, котра показує, що завжди Суд ЄС брав до уваги думку Європейського суду з прав людини.

Друге (і останнє) положення: забезпечення свободи розсуду.

З другого боку, як вже зазначалось, свобода розсуду виявиться потужним засобом узгодження різних підходів і ставлення до прав людини в ЄС. В іншому разі існуватиме ризик, що так звана «зворотна дискримінація» («*reverse discrimi-*

nation») [37], відома на внутрішньому ринку з рішень Суду ЄС, могла б знайти іншу сферу застосування. Таким чином, Європейський суд з прав людини (наділений повноваженнями суду останньої інстанції) матиме можливість застосовувати положення Хартії стосовно ЄС і його держав-членів, а норми Конвенції — до Високих Договірних Сторін, діючи «дискримінаційно»¹ *a contrario* держав-членів, які обмежені у своїй діяльності вищими стандартами прав людини, закріпленими у Хартії. Проте Хартія містить належні правові засоби для вирішення цієї проблеми таким чином, який слід розглядати принаймні подібно до доктрини розсуду, котра застосовується Європейським судом з прав людини (ст. 52.4 Хартії). Дотримання конституційних традицій держав-членів у поєднанні з двома горизонтальними положеннями Хартії (статті 51 і 53) надасть Суду ЄС можливість пом'якшення наслідків застосування високих стандартів Хартії в найбільш чутливих галузях національного законодавства.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Mc Cormick N.* Beyond the sovereign state // *Modern Law Review.* — 1993. — № 1.
2. *Weiler J. H. H., Lockheart N. J. S.* «Taking right seriously» seriously: the European Court and its fundamental rights jurisprudence // *Common Market Law Review.* — 1995. — № 32.
3. *Document CDDH-UE(2010)16* [Електронний ресурс] // Сайт «www.coe.int». — Режим доступу : http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/cddh-ue/CDDH-UE_documents/CDDH-UE_2010_16_en.pdf
4. *Document CDDH-UE(2011)16* [Електронний ресурс] // Сайт «www.coe.int». — Режим доступу : http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/cddh-ue/cddh-ue_documents_EN.asp
5. *Hofmann H. C. H., Rowe G., Türk A.* *EU Administrative Law and Policy.* — Oxford : Oxford University Press, 2011.
6. *Case 45036/98 (ECHR) Vosphorus Hava Tollari Turizm Ve Ticaret v. Republic of Ireland* [Електронний ресурс] // Сайт «hudoc.echr.coe.int». — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-69564>
7. *Case 30696/09 (ECHR) M. S. S. v. Belgium and Greece* [Електронний ресурс] // Сайт «hudoc.echr.coe.int». — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-103050>
8. *Regulation 2003/343 CEE* [Електронний ресурс] // Сайт «eur-lex.europa.eu». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:050:0001:0010:EN:PDF>
9. *Case Matthews v. United Kingdom* [Електронний ресурс] // Сайт «hudoc.echr.coe.int». — Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58910>
10. *Douglas-Scott S.* The European Union and Human Rights after the Treaty of Lisbon // *Human Rights Law Review.* — 2011. — № 4.
11. *Opinion № 2/94 of the European Court of Justice on the accession of the European Union to the European Convention of Human Rights* [Електронний ресурс] // Сайт «eur-lex.europa.eu».

¹ Очевидно, що застосування високих стандартів захисту основних прав не є дискримінацією, скоріше навпаки. Таке застосування можна розглядати як дискримінацію у випадку, якщо воно має на меті узгодити різні соціальні, культурні і релігійні традиції проти волі населення.

- lex.europa.eu». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61994CV0002:EN:PDF>
12. *Cartabia M.* Europe and rights, taking dialogue seriously // *European Constitutional Law Review*. — 2009. — № 5.
 13. *Carozza P.* Uses and misuses of comparative law in international human rights: some reflections on the jurisprudence of the European Court of Human Rights // *Notre Dame Law Review*. — 1997–1998.
 14. *Romano C. P. R.* Deciphering the grammar of the international jurisprudential dialogue // *N. Y. U. Journal of International Law & Policy*. — 2009. — Vol. 41.
 15. *Scheeck L.* Inter-judicial dialogue, institutional and functional legitimacy in supranational judiciary spaces [Електронний ресурс] // Сайт «www.allacademic.com». — Режим доступу : http://www.allacademic.com/meta/p251223_index.html
 16. *Jacobs F.* The European Convention on Human Rights, the EU Charter of Fundamental Rights and the European Court of Justice [Електронний ресурс] // Сайт «www.judicialstudies.unr.edu». — Режим доступу : http://www.judicialstudies.unr.edu/JS_Summer09/JSP_Week_1/Jacobs%20ECHR%20and%20EU%20Charter.pdf
 17. *Grimm D.* Does Europe Need a Constitution? // *European Law Journal*. — Vol. 1. — № 3.
 18. *Leczykiewicz D.* Effective judicial protection of human rights after Lisbon: should national courts be empowered to review EU secondary law? // *European Law Review*. — 2010. — Vol. 35. — № 3.
 19. *Eeckhout P.* The EU Charter of Fundamental Rights and the Federal Question // *Common Market Law Review*. — 2002. — № 39.
 20. *Joined Cases 92–93/09 Volker und Markus Schecke and Hartmut Eifert v. Land Hessen* [Електронний ресурс] // Сайт «[eur-lex.europa.eu](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:013:0006:0007:en:PDF)». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:013:0006:0007:en:PDF>
 21. *Case 236/09 Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL and Others v. Conseil des ministres* [Електронний ресурс] // Сайт «[eur-lex.europa.eu](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009CJ0236:EN:HTML)». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009CJ0236:EN:HTML>
 22. *Case 69/10 Brahim Samba Diouf v. Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration* [Електронний ресурс] // Сайт «[eur-lex.europa.eu](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CJ0069:EN:HTML)». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CJ0069:EN:HTML>
 23. *Case 279/09 DEB Deutsche Energiehandels-und Beratungsgesellschaft mbH v. Bundesrepublik Deutschland* [Електронний ресурс] // Сайт «[eur-lex.europa.eu](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009CJ0279:EN:HTML)». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009CJ0279:EN:HTML>
 24. *Directive 2003/08/EEC of 27 January 2003 to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid for such disputes* [Електронний ресурс] // Сайт «[eur-lex.europa.eu](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0008:en:NOT)». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0008:en:NOT>
 25. *Case Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary* [Електронний ресурс] // Сайт «[eur-lex.europa.eu](http://eur-lex.europa.eu/Smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61984J0222&lg=en)». — Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/Smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61984J0222&lg=en
 26. *Case Hubert Wachauf v Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* [Електронний ресурс] // Сайт «[eur-lex.europa.eu](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61988J0005:EN:HTML)». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61988J0005:EN:HTML>
 27. *Case Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v. Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas and Nicolaos Avdellas and*

- others [Електронний ресурс] // Сайт «eur-lex.europa.eu». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61989CJ0260:EN:HTML>
28. *Case C-400/10 J. McB. v. L. E.* [Електронний ресурс] // Сайт «eur-lex.europa.eu». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010J0400:EN:NOT>
29. *Case VP Diffusion Sarl v. France* [Електронний ресурс] // Сайт «echr.ketse.com». — Режим доступу : <http://echr.ketse.com/doc/14565.04-fr-20080826/>
30. *Sabel Ch., Gerstenberg O.* Constitutionalising an overlapping consensus: the CJEU and the emergence of a coordinate constitutional order. // *European Law Journal*. — 2010. — № 16.
31. *Harpaz G.* The European Court of Justice and its relationship with the European Court of Human Rights, the quest for enhanced reliance, coherence and legitimacy // *Common Market Law Review*. — 2009. — № 46.
32. *Case C-36/02 Omega Spielhallen-und Automatenaufstellungs-GmbH v. Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn* [Електронний ресурс] // Сайт «eur-lex.europa.eu». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62002J0036:EN:NOT>
33. *Case C-112/00 Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v. Republik Österreich* [Електронний ресурс] // Сайт «eur-lex.europa.eu». — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62000J0112:en:HTML>
34. *Von Bogdandy A.* The European Union as a Human Rights Organization? Human Rights and the Core of the European Union // *Common Market Law Review*. — 2000. — № 37.
35. *Alston P., Weiler J. H. H.* An «ever closer Union» in need of a human rights policy: the European Union and human rights. — Oxford : Oxford University Press, 1999.
36. *Türküler Isiksel N.* EU fundamental rights after Kadi // *European Law Review*. — 2010. — № 16.
37. *Tryfonidou A.* Resolving the reverse discrimination paradox in the area of custom duties: the Lancry Saga // *European Business Law Review*. — 2011. — № 22.

Заккароні Дж. Вплив приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на структуру судових органів в Європі

Анотація. У статті аналізуються безпосередні наслідки приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у світлі Проекту про приєднання, зокрема розглядаються питання спільної відповідальності, процедура залучення співвідповідача, питання призначення Європейським Союзом суддів Європейського суду з прав людини тощо. Також автор аналізує непрямі наслідки приєднання ЄС до ЄКПЛ, а саме наділення Суду ЄС конституційними характеристиками. Автор пропонує два ключових положення для вирішення проблеми захисту прав людини в Європі: встановлення діалогу між судами та забезпечення свободи розсуду.

Ключові слова: Європейський Союз, Рада Європи, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Суд ЄС, Європейський суд з прав людини, приєднання, спільна відповідальність, співвідповідач, свобода розсуду, Проект про приєднання.

Заккарони Дж. Влияние присоединения Европейского Союза к Конвенции о защите прав человека и основных свобод на структуру судебных органов в Европе

Аннотация. В статье анализируются непосредственные последствия присоединения Европейского Союза к Конвенции о защите прав человека и основных свобод в свете Проекта о присоединении, в частности рассматриваются вопросы общей ответственности, процедура привлечения соответчика, вопрос назначения Европейским Союзом судей Европейского суда по правам человека и т. д. Также автор анализирует косвенные последствия присоединения ЕС к ЕКПЧ, а именно наделение Суда ЕС конституционными характеристиками. Автор предлагает два ключевых положения для решения проблемы защиты прав человека в Европе: установление диалога между судами и обеспечение свободы усмотрения.

Ключевые слова: Европейский Союз, Совет Европы, Конвенция о защите прав человека и основных свобод, Суд ЕС, Европейский суд по правам человека, присоединение, общая ответственность, соответчик, свобода усмотрения, Проект о присоединения.

Zaccaroni G. The Consequences of the Accession of the EU to the ECHR on the Jurisdictional Architecture of Europe

Annotation. This article deals with the direct consequences of the accession of the European Union to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in the light of the Draft accession, in particular issues of shared responsibility, the co-respondent procedure, appointment of judges to the European Court of Human Rights by the European Union. The author analyzes the indirect effects of EU accession, namely fostering the constitutional character of the CJEU. The author proposes two key words to address human rights issues in Europe: judicial dialogue and margin of appreciation.

Key words: European Union, Council of Europe, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Court of Justice, European Court of Human Rights, connection, shared responsibility, co-respondent, margin of appreciation, Draft accession.